

Rezumat

Studiul intitulat „Masca în sculptură” îmbină cercetarea teoretică cu practica artistică, documentând și prezentând parcursul istoric al imaginii și simbolismului măștii în sculptura universală. Conștientizarea și analizarea propriului demers creativ printr-o investigație privind reprezentarea măștii, ca metaforă a identității individuale și colective, a generat principalul argument în realizarea tezei.

Lucrarea urmărește direcțiile centrale ale apariției măștii în sculptură, ca obiect și simbol identitar, dintr-o perspectivă antropologică. Cercetarea a urmărit traseul semantic și vizual al măștii-obiect încă de la formarea primelor comunități umane și până la identificarea sa în demersurile artistice ale plasticienilor contemporani. Deși noțiunea de mască capătă diferite valențe, interpretări și sensuri, manifestându-se în toate sectoarele culturale, aria de cercetare s-a concentrat asupra domeniului sculpturii, pentru a surprinde acele nuanțe și specificități ale relației: masca- obiect tridimensional versus masca- metaforă identitară. Pe parcursul elaborării lucrării, unghiul de analiză a variat către domenii conexe sculpturii, precum cel al picturii, sau al artei conceptuale, sau către artele spectacolului, măbind astfel spectrul semantic și vizual, privind semnificațiile măștii.

Cuprinsul tezei include: Argument, Metodologia cercetării, Structura lucrării, Cuvintele cheie, 6 Capitoare, Concluziile, Anexa, Lista ilustrațiilor și Bibliografia.

Primul capitol al lucrării intitulat *Masca, semnificații rituale și estetice în culturile arhaice* investighează sensurile măștilor rituale în Preistorie și în Antichitate. Tradițiile și obiceiurile cu măști se regăsesc mai ales în practicile funerare, prin varietatea măștilor și obiectelor de cult (precum măștile funerare modelate pe craniile strămoșilor în epoca neolitică, sau măștile mortuare antice egiptene sau măștile din ceară realizate în cadrul ceremoniilor de înmormântare romane) dar și în acțiunile social-artistice de grup (exemplu teatrul antic grecesc), alături de paradele militare (apariția măștilor-coif la greci și romani). Cultul vieții de apoi în arta egipteană, manifestat și prin apariția măștilor funerare, atât de cunoscute astăzi, a determinat coagularea esteticii egiptene, unică în arta Antichității. Apariția teatrului în Grecia antică a generat procesul de introspecție privind personalitatea umană, prin configurarea simbolică și vizuală a arhetipurilor umane, materializate în măștile de teatru purtate de actorii antici greci în timpul reprezentațiilor artistice. Metamorfozele vizuale ale măștii în arta etruscă și mai târziu în cea romană indică procesul de transformare al imaginii și formei, de la măștile

mortuare de mărimi reduse, până la apariția urnelor cinerare figurative ample, dintre care o parte monumentale.

Intersecțiile culturale dintre civilizațiile antice au generat obiecte artistice și de cult hibride, spectaculoase vizual, precum măștile din Antinoe din perioada romană a Egiptului Antic, alături de portretistica funerară de la Fayum. Varietatea compozițională a măștilor rituale ale anticilor radiografiază credințele perioadei, generând expresii plastice originale, care în timp, au produs estetica specifică fiecărei civilizații.

Al doilea capitol, *Masca. Incursiuni în Evul Mediu*, se concentrează pe deslușirea sensurilor măștilor medievale, care spre deosebire de cele regăsite în practicile rituale și artistice ale Antichității, capătă forme și semnificații diferite. Astfel, remarcăm măști mai degrabă simbolice, prin apariția măștilor arhetip, generate de reprezentările vizuale ale chipurilor personajelor biblice, iconice, decât măști fizice, ca de exemplu cele ale teatrului antic grec. Reprezentarea imaginii măștii în sculptura medievală se manifestă vizibil, prin măști demonice, măști zoomorfe, măști din bestiarul hibrid medieval, răspândite cel mai des pe fațadele catedralelor medievale; altele indirect, prin prisma analogiei personajului biblic cu imaginea arhetipală.

Sculptura medievală spre deosebire de sculptura antică prezintă a nouă expresie a formelor, ce gravitează în jurul conceptelor de Bine și Rău, divin și demonic, ca poli esențiali ai credinței creștine. Urâtul devine expresia răului fiind expus în antiteză cu Binele (frumosul). Expresia răului este reprezentată prin diverse înfățișări ale diavolului, redată prin măști grotești și bufonice, atât în sculptura ornamentală urbană cât și în reprezentațiile teatrale medievale. Se remarcă măștile vegetale, relicve ale reprezentării zeului Dionisos al Antichității, alături de varietatea compozițională a măștilor de festival, purtate în cadrul serbărilor regești medievale.

Cel de-al treilea capitol, *Masca în epoca modernă*, abordează tematica măștii în prima parte a secolului XX din perspectiva fenomenului colonialismului, care a generat dislocarea unor obiecte de artă și de cult ale Africii și Oceaniei, dintre care un rol important îl au măștile rituale; și din perspectiva artei moderne, puternic amprentată de întâlnirea cu artele non-europene.

Artele noi revigorează structura artelor occidentale, inspirând generații de artiști europeni. Totodată, redescoperirea artei arhaice antice grecești încă din perioada lui Auguste Rodin, indica nevoia de schimbare a paradigmei privind percepția asupra artei - în mintea europeanului modern, care a devenit deschis afectiv la momentul întâlnirii cu expresiile artelor non-vestice (*non-western art*), necunoscute la acel moment în cultura occidentală.

Acțiunile magic-culturale și obiectele artistice din lumile și artele nou-descoperite (Africa, Oceania, Americile etc.) îi fascinează pe europeni, a căror politici expansioniste au determinat comerțul intercontinental cu obiectele și măștile de cult; ca mai apoi artele non-occidentale să revigoreze plastica europeană, contribuind la apariția Modernismului în artele vizuale. Sunt prezentate în argumentația capitolului, diferite ritualuri și tradiții cu măști din artele neoccidentale, alături de operele artiștilor moderni europeni în a căror lucrări, simbolul măștii se regăsește din plin.

Al patrulea capitol intitulat *Masca în România. Momente semnificative din Antichitate până în epoca modernă* constă într-o parcurgere istorică a apariției imaginii măștii pe teritoriul României. Masca în obiceiurile geto-dace, devine obiect de ritual, fiind integrată în principalele activități și ceremonii culturale cu caracter sacru. Masca se regăsește în riturile de vânătoare, în paradele funerare, în ritualurile de slăvire și în cele agricole (spre exemplu „Dansul Paparudelor”).

Impactul cultural produs de intersecția populației autohtone cu civilizația greacă și ulterior romană, transformă estetica geto-dacă, prin apariția obiectelor artistice hibride. Astfel, măști ale zeului Dionisos cu aspect rudimentar au fost descoperite la Callatis (orașul Mangalia de astăzi) și în alte colonii grecești. În Dacia romană, măștile se regăsesc pe fațadele clădirilor în continuare, aspectul lor prezentând pe de o parte, inserții cu elemente clasice, iar pe de alta, zone de eboșă intenționat lasate astfel. Contrastul de textură ce desemnează confluența tipurilor de estetică diferită, geto-dacă versus romană, oferă unicitate compozițională măștilor tragice în sculptura daco-getă sub ocupația romană.

Simbolismul măștii în sculptura modernă românească se regăsește în operele artiștilor, uneori direct vizibil, prin compoziții cu măști de mici dimensiuni sau grupuri statuare monumentale, sau conceptual, prin analogie cu miturile populare românești ce conțin tradiția mascării.

Al cincilea capitol *Masca în arta contemporană* cuprinde procesul de identificare al imaginii și simbolisticii măștii, în spectrul de preocupări vizuale al artiștilor contemporani. Indiferent că abordarea tematicii măștii devine o preocupare de-o viață în opera unui artist sau că anumiți artiști experimentează lucrul cu masca măcar o dată în parcursul lor artistic, totuși problematica măștii este și rămâne prezentă în demersurile creative actuale. Masca devine asemeni unui obiect ritualic păstrat în contemporaneitate, determinând artiștii către o reflecție identitară.

Prezența simbolismului măștii în post-modernism¹, alături de noile tendințe media în artele vizuale, precum arta crypto, evidențiază o continuitate în preocuparea tematică conceptuală în privința semanticii măștii în arta prezentului. Relația aparent antagonică între arta realizată fizic versus arta digitală, respectiv arta crypto, ridică noi problematice ce chestionează rolul, expresia și sensul artei în secolul XXI. Noțiunea de mască- în demersul conversiei lumii artei instituționalizate în dimensiunile virtuale facilitate de noile tehnologii (*metaverse*, platformele NFT) păstrează semnificații similare, căpătând totodată noi sensuri și expresii. Din multitudinea de artiști contemporani ce operează cu simbolul măștii, pentru prezentul studiu, au fost selectate artiste și artiști naționali și internaționali diferiți atât ca expresie vizuală cât și ca medii de lucru. Inter-medialitatea ca format al gândirii și ca expresie vizuală a generat fluidizarea apariției măștii în contexte de lucru diferite.

Ultimul capitol, al șaselea, *Contribuții personale. Metafora măștii în procesul creativ* prezintă proiectele artistice personale. Conștientizarea propriului proces creativ în relație cu arta plastică universală, a constat în analizarea principalelor direcții vizuale ce compun lumea artei secolului XXI, și implicit identificarea simbolismului măștii în acest demers.

Pe parcursul cercetării doctorale am căpătat un sentiment de apartenență la o lume vizuală universală și atemporală prin explorarea sensurilor măștii, prezente în practicile culturale ale diferitelor comunități și civilizații de-a lungul istoriei. În propriile lucrări, acest aspect poate fi perceput și prin abordarea cu insistență a simbolisticii măștii, concept provenit din cele mai vechi timpuri.

Procesul creativ personal s-a dezvoltat în timp, astfel că, un prim gând a generat o lucrare, care ulterior a determinat-o pe următoarea, și tot astfel până la cele mai recente lucrări. Metafora măștii mi-a oferit pretextul unei cercetări dintr-o dublă perspectivă, prin prisma analizării din perspectivă vizuală, a unor concepte dihotomice, precum: față/ verso, pozitiv/negativ sau exterior/ interior. Reducerea fizică a măștii prin procesul gradual de micșorare a propriului mulaj al chipului, a însemnat o acțiune simbolică și emblematică pentru parcursul meu creativ, generând un proces ritmic, care a pus bazele vizuale și semantice ale celorlalte serii de lucrări care s-au născut ulterior. Reducția măștii a constat inclusiv în neintervenirea intenționată asupra detaliilor fizionomice, care odată cu procesul tehnic de micșorare, s-au estompat natural. Astfel, parte din lucrările realizate își trag seva din acest proces, ce vizual trimit către relicve arheologice (seria schițelor ceramice „Identități recompuse” sau

¹ curent artistic perceput ca fiind un cumul de expresii artistice ce definesc arta contemporană

„Uroboros”) sau către materii organice și fluide care constant se recompun în noi configurații, căpătând adesea aspectele unor non-forme, sau a unor construcții amorfe (seria „Amorphos”).

Expoziția personală „The night is yours alone” realizată în perioada studiilor doctorale, curatoriată de Ana Negoită, organizată de Galeria Mobius în parteneriat cu Centrul Cultural Palatele Brâncovenești, în Sala Ghețaria a Palatului Mogoșoaia a constat în expunerea unei instalații inter-mediale, construind vizual, auditiv, tactil și olfactiv, o imagine simbolică a somnului, respectiv a somnului cu vise. Grămezile de fân ce au umplut întregul spațiu expozițional, au integrat pernele supradimensionate, percepute drept obiecte de graniță între două lumi, între starea de veghe și cea de vis. Dimensiunea olfactivă- mirosul ierbii uscate și experiența audio provocată de șoaptele din fundal, au contribuit la crearea unui spațiu multi-senzorial imersiv. Pernele conțin amprentele măștilor proprii, de diferite dimensiuni, relicve ale procesului creativ, devenind astfel măști mortuare monumentale ale întâmplărilor și alter-ego-urilor din visele petrecute în timpul somnului de noapte. Alegerea unor obiecte figurative domestice, precum pernele, ca metafore ale intimității au contribuit la crearea unui cadru afectiv reflexiv, neoficial și neformal. Disponerea (metaforică) a unei experiențe intime (a somnului cu vise) care de regulă se întâmplă pe parcursul nopții în cel mai confortabil loc, în casa proprie - în mijlocul zilei, într-un cadru social- cultural, a determinat o acțiune colectivă în care publicul a interacționat cu lucrarea.

Apariția măștii sanitare – percepută ca simbol al supraviețuirii, în pandemia generată de virusul SARS Cov-2, a generat dezbateri internaționale în care sunt analizate atât efectele fiziologice, cât și cele afective cauzate de purtarea măștii obligatorie în rândul populației. Diferite studii apărute recent analizează impactul purtării măștii faciale de protecție în spațiul public, alături de turnura percepției psihologice față de „purtătorii măștilor”. Astfel, oamenii se „adună” în grupuri care se consolidează prin prisma unor convingeri similare, fie ele refractare față măsurile luate de guverne pentru combaterea crizei sau prin sentimente de solidaritate și încurajare reciprocă ce urmăresc depășirea impasului sanitar. Masca devine un declanșator de opinii, atât prin componenta sa practică, fiind asimilată sau respinsă în spațiul public, cât și prin trăsătura sa simbolic- identitară.

Seria măștilor digitale - un proiect realizat exclusiv în perioada de izolare (*lockdown*), a pornit de la dorința și necesitatea de a chestiona percepția asupra măștii- înțeleasă ca expresie a fricii, printr-o nouă abordare, în care masca capătă sensul de grijă, devenind simbol al vieții. Seria se dorea a fi un ghid vizual digital de a conlucra cu propriile frici, printr-o împrietenire cu propriile măști, care să genereze mental și vizual o imagine reprezentativă a grijii față de sine și de ceilalți.

Concluziile au reamintit și accentuat direcțiile centrale de cercetare ale studiului, ce au construit structura lucrării, prin arhivarea traseului reprezentării măștii în sculptura universală. Masca – metaforă universală a identității, se regăsește în estetica generată de paradigmele istorice, încă de la practicarea ritualurilor comunităților preistorice, până la expresia artei conceptuale și digitale (arta cripto) a secolului XXI. Reprezentările și semnificațiile măștii în artele vizuale se dezvoltă și multiplică în corelație cu variațiile tehnologice, ce indică diversificarea materialelor, generând noi expresii, practici artistice și forme de artă.

Apariția măștii- leitmotiv în demersul creativ personal conturează afilierea propriei exprimări în artă, la un cadru artistic comunitar atât contemporan cât și istoric. Actualul studiu a avut la bază dorința de a înțelege din perspectivă teoretică și cultural-vizuală, diversitatea semnificațiilor conceptului de mască în istoria umanității.